

*О. І. Шаманська,
к. е. н., доцент кафедри дорадництва та інформаційних технологій в менеджменті,
Вінницький національний аграрний університет*

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ АПК

*О. Shamanska,
Ph.D., Associate Professor of Consulting and information technology in management*

ESTIMATION SYSTEM OF MANAGEMENT EFFICIENCY OF AGRARIAN ENTERPRISES RESOURCE POTENTIAL

У статті проведений аналіз сучасних підходів до оцінювання ефективності управління і запропоновано власну систему оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств АПК.

In the article the conducted analysis of the modern going is near the evaluation of management efficiency and an own system is offered for the estimation of resource potential efficiency for agrarian enterprise.

Ключові слова: *підприємства АПК, ресурсний потенціал, оцінка ефективності, інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.*

Keywords: *agrarian enterprise, resource potential, estimation of efficiency, integral index of efficiency of the use of resource potential of enterprise.*

Постановка проблеми. Розвиток управлінської науки потребують підвищення рівня ефективності функціонування підприємства, зміцнення його конкурентоспроможності. Першочерговою для підприємств АПК стає проблема ефективного управління ресурсами в умовах їх обмеженості, підвищення корисності використовуваних ресурсів, їх віддачі – це одна з головних умов, що забезпечує розвиток та сприяє підвищенню конкурентоспроможності. Все це дозволяє говорити про необхідність усестороннього вивчення підходів і показників оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств АПК. Така оцінка ресурсного потенціалу необхідна, оскільки, виступаючи передумовою відповідальних рішень, дозволяє впливати на поточний стан і тенденції розвитку підприємства, встановлювати напрями змін, виявляти більш вагомі фактори такого зростання, складати прогнози та плани подальшого вдосконалення процесів відтворення й використання ресурсів підприємства [1].

Аналіз останніх досліджень. Аналіз економічної літератури показав, що публікації з проблем визначення відносної цінності ресурсного потенціалу мають дискусійний характер, інструментарій такого оцінювання залежить від авторських концепцій, які констатують поточні факти без урахування розвитку ресурсного потенціалу та оцінки окремих його складових [1; 4; 5; 6; 7; 9; 10]. Серед науковців варто відзначити наукові праці: О.В. Ареф'єва, Д. Бугров, О. Духонина, Н.С. Краснокутська, В.А. Рульєв, В.М. Серединська, О.І. Шаманська. Найбільш поширеним є оцінювання управління ресурсним потенціалом на основі фактичного досягнення значень фінансово-економічних показників діяльності підприємства. Такі теоретико-методичні підходи відповідають економічній сутності категорії «ресурсний потенціал підприємства», при цьому, оцінюванню також повинен підлягати загальний розмір структури ресурсного потенціалу та його складових.

Метою дослідження є проведення аналізу підходів до оцінки ефективності управління ресурсного потенціалу підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу. Основою соціально-економічного розвитку будь-якого підприємства є його ресурсний потенціал, кількісні та якісні характеристики якого відображають впорядковану сукупність ресурсів, що включають фінансові, виробничі, трудові та інформаційні ресурси. Закономірним результатом

використання ресурсного потенціалу підприємств АПК є насамперед виробництво продукції високої якості, що дає можливість отримання високої віддачі.

Ресурсний потенціал підприємства слід розглядати, з одного боку, як специфічну економічну категорію, що є наслідком взаємодії всіх ресурсів підприємства, не лише наявних, а й прихованих, а з іншого – як економічну основу підприємства, що характеризується системою показників, які відображають не тільки наявні ресурси, а й їхні резерви, які можуть бути використані за визначених умов [10].

Оцінка управління ресурсним потенціалом підприємства має бути комплексною, тобто вона може бути отримана як систематизація результатів комплексного економічного аналізу. У такій оцінці повинні міститися узагальнені висновки щодо використання ресурсів підприємства, засновані на принципі системності. Процес оцінювання повинен відбуватися також у певній послідовності і мати потребу в чіткій організації. Тобто, оцінка – це результат визначення та аналізу якісних і кількісних характеристик підприємства [5]. Тому така оцінка дає можливість встановити як функціонує ресурсний потенціал, чи досягаються поставлені цілі, як зміни та вдосконалення в управлінні впливають на повноту використання ресурсів підприємства та ефективність управління ним.

Найбільш поширеним серед існуючих підходів до оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом є метод діагностики ресурсного потенціалу, який слід проводити у формі комплексного, поетапного і поелементного дослідження [1; 4]. Так, при комплексній формі оцінювання ресурсного потенціалу досліджуються всі ресурси підприємства, що інтегруються в єдиний показник. Основними методами інтегрування показників є експертний та рейтинговий. Використовуючи поетапне оцінювання найчастіше акцентується увага на головних критеріях, що визначають здатність підприємства вирішувати його основні завдання. У цьому випадку проблема зводиться до деталізації головних критеріїв, що забезпечують комплексне оцінювання.

Складовою розвитку ресурсного потенціалу підприємств АПК є не тільки абсолютне збільшення його рівня, а й забезпечення ефективного його використання з урахуванням якісних характеристик ресурсного потенціалу. Кількісні характеристики покликані оцінити обсяг і швидкість відтворення окремих ресурсів і в цілому ресурсного потенціалу, а якісні характеристики, в свою чергу, є основою для визначення ефективності використання ресурсів. Використання кількісних і якісних характеристик ресурсного потенціалу підприємства дозволяють: проаналізувати початковий рівень розвитку ресурсного потенціалу; виявити сформовані диспропорції між ресурсами підприємства; виділити пріоритетні напрямки розвитку ресурсів; визначити, виходячи з досягнутого рівня і напрямів розвитку діяльності підприємства, припустимі виробничі, соціальні та економічні навантаження [10].

Характерною особливістю ефективного управління ресурсним потенціалом є, в першу чергу, оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства, де корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на отримання цього корисного результату. Корисний результат розглядається як ефект, який може бути економічним, у вигляді прибутку підприємства, та соціальним, у вигляді забезпечення формування кращого рівня життя для людини [5]. Крім цього, оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом необхідне для забезпечення більш повного й раціонального використання ресурсів підприємства. Важливо охарактеризувати не тільки наявний, але й фактично використовуваний обсяг ресурсів. Тому система показників оцінювання управління ресурсним потенціалом повинна включати показники, що характеризують наявність, склад, стан ресурсів і показники ефективності використання ресурсів. При оцінюванні ресурсного потенціалу й ефективності його використання необхідно чітко уявляти структуру потенціалу, основні характеристики складових елементів, їхнє співвідношення й використання в процесі виробництва. Важливо зрозуміти місце й роль матеріальних елементів ресурсного потенціалу, зв'язок їх з іншими компонентами.

На основі проведеного аналізу нами визначено систему основних показників, що характеризують ефективність управління ресурсним потенціалом підприємств АПК і зводяться до наступних (рис. 1.):

- матеріальні ресурси, оцінювання яких включає аналіз потенційних можливостей предметів і засобів праці, технічних та технологічних ресурсів підприємства;
- фінансові ресурси, оцінювання яких полягає в аналізі фінансових показників, показників прибутковості, ліквідності та платоспроможності;
- трудові ресурси, оцінка яких включає аналіз показників плинності кадрів, рівня продуктивності праці трудових ресурсів;
- інформаційні ресурси, оцінювання яких включає аналіз технічного забезпечення інформаційними системами та аналіз кадрового забезпечення та рівня їх кваліфікації у галузі інформаційних систем.

Оскільки основною метою управління ресурсним потенціалом підприємства є нарощення прибутку для забезпечення подальшого розвитку, то доцільним є оцінка та аналіз показників прибутковості. Прибутковість можна розглянути за допомогою таких показників, як темп приросту чистого доходу від реалізації продукції та прибуток від звичайної діяльності.

Визначення рівня технологічного забезпечення інформаційної системи складається з оцінки забезпеченості користувачів ПК, наявності програмного забезпечення, яке підтримує функціональні інформаційні ресурси, зі співвідношення між забезпеченістю ПК та програмним забезпеченням [10].

ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ АПК

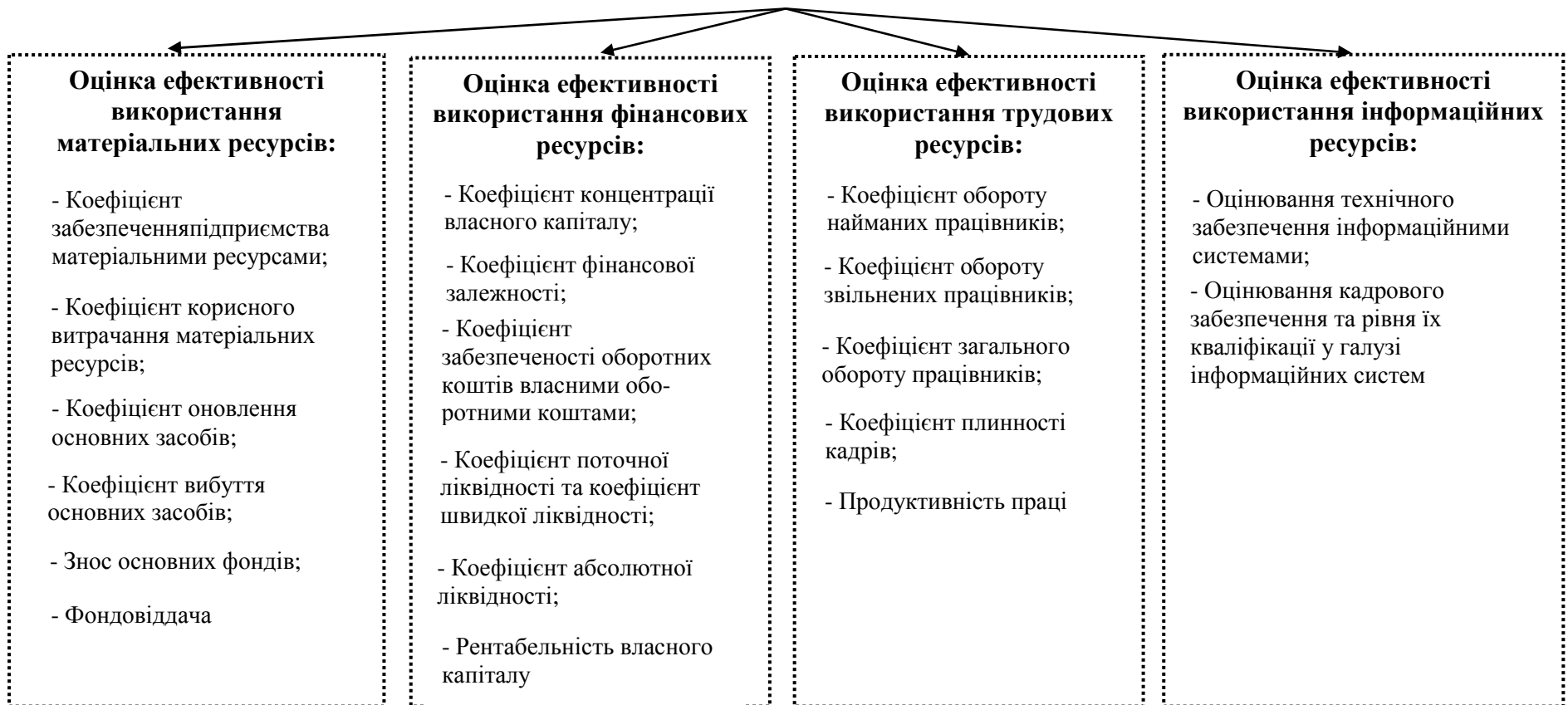

Рис. 1. Система оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств АПК

Джерело: узагальнено та систематизовано автором на основі [2; 3; 4; 5]

Важливими показниками, що характеризують технологічну підтримку формування і використання інформаційних ресурсів є забезпечення ПК і програмне забезпечення. Технічна ефективність характеризується показниками надійності, швидкодії, пропускну здатністю технічних засобів і систем, продуктивністю комп'ютерної техніки і програмного забезпечення. Здійснення аналізу наявних показників інформатизації сприяє визначенню складу показників, які застосовуються в системі управління інформаційними ресурсами, та основних тенденцій розвитку систем створення і застосування інформаційних ресурсів. При цьому, якісна оцінка складу інформаційних ресурсів допускає аналіз показників, які характеризують споживчі властивості інформації: загальний і корисний обсяг інформації, вартість та ефект від її використання, період використання, своєчасність отримання, тривалість обробки, способи й форми надання, участь у процесі ухвалення рішення [10].

Для цілісної уяви про стан та ефективність управління ресурсним потенціалом й оцінювання ступеня впливу ресурсів підприємства на формування результату діяльності підприємств АПК нами сформовано інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу, формула розрахунку якого наведено у табл. 1. Так, інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства розраховується за формулою:

$$IP_{EВPII} = \sum_{i=1}^n k_i \times P_i, \quad (1)$$

де $IP_{EВPII}$ – інтегральний показник ефективного управління ресурсним потенціалом підприємства;
 k_i – ваговий коефіцієнт показників оцінки ефективності використання ресурсів підприємства;
 P_i – частковий ресурсний показник підприємства;
 i – кількість ресурсів підприємства.

Таблиця 1.
Інтегральна оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств АПК*

Ресурси підприємства	Показники оцінювання	Умовні позначення
Інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства (IP_{EBPPI})	$IP_{EBPPI} = \sum_{i=1}^n k_i \times P_i ,$ $k_i = \frac{(m \times n) - R_{ij}}{0,5 \times m \times n \times (n - 1)} ,$ $IP_{BPIPI} = (k_{\phi.p.} * \Phi P) + (k_{B.P.} * MP) + (k_{m.p.} * TP)$	IP_{BPIPI} – інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства; k_i – коефіцієнт ваги показників оцінювання складових ресурсного потенціалу; P_i – ресурси підприємства; ΦP – фінансові ресурси; MP – матеріальні ресурси; TP – трудові ресурси.
Фінансові ресурси (ΦP)	$\Phi P = (k_1 \times K_{кон.в.к.}) - (k_2 \times K_{фин.зал.}) + (k_3 \times K_{заб.об.кош.}) +$ $(k_4 \times K_{потоц.лік.}) + (k_5 \times K_{шв.лік.}) + (k_6 \times K_{аб.лік.}) +$ $(k_7 \times P_{влас.кап.})$	ΦP – фінансові ресурси; k_i – коефіцієнт ваги показників оцінювання фінансових ресурсів; $K_{кон.в.к.}$ – коефіцієнт концентрації власного капіталу; $K_{фин.зал.}$ – коефіцієнт фінансової залежності; $K_{заб.об.кош.}$ – коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами; $K_{потоц.лік.}$ – коефіцієнт поточної ліквідності; $K_{шв.лік.}$ – коефіцієнт швидкої ліквідності; $K_{аб.лік.}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності; $P_{влас.кап.}$ – рентабельність власного капіталу.
Матеріальні ресурси (MP)	$MP = (k_1 \times K_{заб.мат.рес.}) + (k_2 \times K_{кор.вит.мат.рес.}) +$ $(k_3 \times M_{прод.}) + (k_4 \times K_{прид.осн.зас.}) + (k_5 \times \Phi_6) +$ $(k_6 \times K_{мех.вир.}) + (k_7 \times \Pi_{фондоозбр.})$	MP – матеріальні ресурси; k_i – коефіцієнт ваги показників оцінювання виробничих ресурсів; $K_{заб.мат.рес.}$ – коефіцієнт забезпечення підприємства матеріальними ресурсами; $K_{кор.вит.мат.рес.}$ – коефіцієнт корисного витрачання матеріальних ресурсів; $M_{прод.}$ – матеріаломісткість продукції; $K_{прид.осн.зас.}$ – коефіцієнт придатності основних засобів; Φ_6 – фондвіддача; $K_{мех.вир.}$ – коефіцієнт механізації виробництва; $\Pi_{фондоозбр.}$ – фондоозброєність праці.
Трудові ресурси (TP)	$TP = (k_1 \times K_{об.найм.пр.}) + (k_2 \times K_{об.звіл.пр.}) +$ $(k_3 \times K_{заг.об.прац.}) + (k_4 \times K_{плин.кад.}) + (k_5 \times \Pi_{прац.})$	TP – трудові ресурси; k_i – коефіцієнт ваги показників оцінювання трудових ресурсів; $K_{об.найм.пр.}$ – коефіцієнт обороту найманих працівників; $K_{об.звіл.пр.}$ – коефіцієнт обороту звільнених працівників; $K_{заг.об.прац.}$ – коефіцієнт загального обороту працівників; $K_{плин.кад.}$ – коефіцієнт плинності кадрів; $\Pi_{прац.}$ – продуктивність праці.

* Джерело: розроблено автором

Для виявлення значимості кожного параметру необхідно визначити коефіцієнт значимості параметру, який розраховується за формулою:

$$k_i = \frac{(m \times n) - R_{ij}}{0,5 \times m \times n \times (n - 1)}, \quad (2)$$

де k_i – коефіцієнт значимості параметру;

m – число експертів;

n – число параметрів;

R_{ij} – значення ранга, який присвоєний j – м експертом i – му параметру.

Висновок. Підприємство самостійно формує свій власний ресурсний потенціал, що дозволяє йому закріпити специфічні його особливості і визначити перспективи розвитку на майбутнє. Для того, щоб забезпечити стабільність діяльності підприємств АПК необхідно оцінити ефективність управління ресурсним потенціалом. Врахування такої оцінки дозволить ефективно впливати на поточний стан та тенденції розвитку підприємства, встановлювати розміри та напрями змін, виявляти більш вагомні фактори такого зростання, складати прогнози й плани подальшого вдосконалення процесів відтворення, використання та управління ресурсним потенціалом. Тому, основною характеристикою ресурсного потенціалу в процесі такого оцінювання повинна бути його цінність для досягнення зазначених цілей, що може бути визначена за допомогою показників та методів.

Література.

1. Ареф'єва О.В. Економічні засади формування потенціалу підприємства / О.В. Ареф'єва, Т.В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №7(85). – С. 71-76.
2. Ареф'єва О.В. Економіка підприємства: навч. посібник [для студ. вищих навч. закл.] / О.В. Ареф'єва, В.Г. Сахаєв, О.В. Ареф'єв, М.Б. Махсма, О.І. Попрозман ; Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського університету, 2005. – 238 с.
3. Ареф'єва О.В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств / О.В. Ареф'єва, О.В. Коренков. – К. : Грот, 2004. – 200 с.
4. Бугров Д. Метрика ефективності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vestnikmckinsey.ru/operations/metrika-ehffektivnosti>.
5. Духонина О. Управление предприятиями в современных условиях / О. Духонина, П. Горянский // Финансовая газета. – 2005. – № 10. – С. 96-99.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / Н.С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
7. Мяких І.М. Аналіз та оцінка використання ресурсного потенціалу в системі споживчої кооперації / І.М. М'яких // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1(91). – С. 136-142.
8. Рульєв В.А. Менеджмент. Навч. посібник. / В.А. Рульєв, С.О. Гуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.
9. Серединська В.М. Теорія економічного аналізу: підручник. / В.М. Серединська, О.М. Загородна, Р.В. Федорович. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 320 с.
10. Шаманська О.І. Основні напрями підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства / О. І. Шаманська // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – С. 166-172.

References.

1. Aref'ieva, O.V. and Kharchuk T.V. (2008), "Economic fundamentals of building capacity enterprise", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 7, pp. 71–76.
2. Aref'ieva, O.V. Sakhaiev, V.H. Aref'iev, O.V. Makhsma, M.B. and Poprozman, O.I. (2005), Ekonomika pidpryiemstva [Enterprise Economics], Vydavnytstvo Yevropejs'koho universytetu, Kyiv, Ukraine.
3. Aref'ieva, O.V. and Korenkov, O.V. (2004), Upravlinnia potentsialom rozvytku promyslovykh pidpryiemstv [Management of potential of industrial enterprises development], Hrot, Kyiv, Ukraine.
4. Bugrov, D. (2003), "The metric of the effectiveness", Vestnik McKinsey, [Online], vol. 3, available at: <http://vestnikmckinsey.ru/operations/metrika-ehffektivnosti> (Accessed 15 December 2015).
5. Dukhonyina, O. and Horianskyj, P. (2005), "Management of the enterprises in modern conditions", Fynansovaia hazeta, vol. 10, pp. 96–99.
6. Krasnokuts'ka, N.S. (2005), Potentsial pidpryiemstva: formuvannia ta otsinka [Potential of enterprise: development and evaluation], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
7. Miahkykh, I.M. (2009), "Analysis and evaluation of resource potential in the system of consumer cooperatives", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 1, pp. 136–142.
8. Rul'iev, V.A. and Hutkevych S.O. (2011), Menedzhment [Management], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
9. Seredyn's'ka, V.M. Zahorodna O.M. and Fedorovych R.V. (2002), Teoriia ekonomichnoho analizu [Theory of Economic Analysis], Ukrmedknyha, Kyiv, Ukraine.

10. Shamanska, O.I. (2012), “ Basic directions of management efficiency increase in enterprise resource potential”, Aktual'ni problemu ekonomiky, pp. 166–172.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2016 р.